

О. Г. Кузьо, ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”

А. В. Сазонова, ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”

ДІАГНОСТИКА РІВНЯ СФОРМОВАНОСТІ ЦІЛІСНОЇ КАРТИНИ СВІТУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Кузьо О.Г., Сазонова А.В.

Діагностика рівня сформованості цілісної картини світу дітей старшого дошкільного віку

Проблема формування цілісної картини світу є дуже актуальною, проте досі не визначеним залишається питання діагностування рівня сформованості цілісної картини світу у дошкільників. Дана стаття розкриває діагностичні методики формування цілісної картини світу дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: цілісна картина світу, критерії, показники, методика діагностування.

Кузьо О.Г., Сазонова А.В.

Діагностика рівня сформованості цілісної картини світу дітей старшого дошкільного віку

Проблема формування цілісної картини світу є дуже актуальною, проте досі не визначеним залишається питання діагностування рівня сформованості цілісної картини світу у дошкільників. Дана стаття розкриває діагностичні методики формування цілісної картини світу дітей старшого дошкільного віку.

Ключевые слова: целостная картина мира, критерии, показатели, методика диагностирования.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Сучасна дошкільна освіта характеризується реалізацією інтеграції як необхідної умови створення цілісної картини світу дошкільників. Це обумовлено тим, що з метою створення цілісного образу, необхідне розкриття, пізнання об'єктів з різних аспектів. Цілісна картина світу, що виникає у дітей

на основі здобутих знань про навколишній світ, у подальшому навчанні виконує орієнтувальну роль у будь-якому виді діяльності, отже є підґрунтям для подальшого успішного навчання та соціалізації дитини.

Картина світу у дошкільника розглядається як особистісна характеристика, результат світобачення, виражений в уявленнях про світ. Як показала практика, відсутність у дошкільному закладі системної педагогічної роботи з формування у дітей картини світу негативно відображається на якості навчання й виховання [1, с. 129].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор.

Незважаючи на актуальність дослідження, проблема формування цілісної картини світу дітей залишається не достатньо дослідженою. У педагогічних працях І. Куліковської, Р. Чумичової [2, с. 148] обґрунтовано поняття „картина світу”, зокрема у дітей старшого дошкільного віку, визначено структуру цього психологічного утворення, запропоновано сучасну інноваційну технологію та методологію, на концептуальні засади якої ми спиралися у дослідженні. Психологічний аспект проблеми формування цілісної картини світу, створення дитиною образу „Я” досліджено в працях О. Кононко, С. Макаренко, Л. Обухової [3, с. 121].

Незважаючи на актуальність дослідження, недостатньо вивченим залишається питання визначення у дошкільників рівня сформованості цілісної картини світу.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – схарактеризувати критерії та показники сформованості цілісної картини світу в дітей старшого дошкільного віку, розкрити діагностичні методики.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Для успішної організації процесу формування цілісної картини світу дітей старшого дошкільного віку було ретельно вивчено сучасний стан проблеми. З цією метою було проаналізовано поняття „цілісна картина світу”, його структура та взаємодія з іншими

поняттями для визначення критеріїв і показників, за якими було описано рівні сформованості цілісної картини світу дітей.

Дослідниця Т.В. Мишакова розглядає цілісний світогляд дітей як „єдність узагальнених уявлень про дійсність, переконань та ідеалів, які відображають, розкривають і зумовлюють певне практичне і теоретичне ставлення людини до світу, її спосіб сприйняття, осмислення й оцінки навколишньої дійсності [4, с. 130]. Авторка зазначає, що рівень сформованості цілісного світогляду діагностується за такими критеріями: здатність до інтерпретації термінів та абстрактних понять, вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, вміння прогнозувати, аналітико-синтетичні вміння, вміння висувати гіпотези на основі власного досвіту, наявність різних способів пізнання, ціннісне ставлення до оточуючого світу.

Спираючись на розроблені Т.В. Мишакової критерії сформованості цілісного світогляду, було визначено такі критерії: **ціннісно-мотиваційний, когнітивно-мовленнєвий**. Розглянемо їх більш детально.

Ціннісно-мотиваційний критерій включає такі показники.

Показник „*наявність інтересу до об'єктів оточуючого*” зумовлений необхідністю формування оцінного ставлення до об'єкту. Оскільки інтерес є основою пізнання, ми повинні формувати у дітей інтерес до об'єктів навколишнього світу.

Показник „*домінування ціннісних мотивів у процесі пізнання навколишньої дійсності*” свідчить про наявності дбайливого, обережного ставлення до об'єкта, що є необхідною умовою формування уявлень про нього у всіх аспектах його прояву.

Когнітивно-мовленнєвий критерій має такі показники.

„*Сформовані знання про основне призначення об'єкту*” розкриває ступінь обізнаності дитини, дає можливість визначити наскільки цілісно сформоване поняття у дошкільників.

Наступний показник – „сформовані знання про нестандартні способи використання різних об'єктів” дає змогу зрозуміти, наскільки у дитини розвинута уява, мислення, фантазія.

Третім показником когнітивно-мовленнєвого критерію є „вміння об'єднувати різні поняття за певними ознаками”. Цей показник дозволяє нам визначити чи може дитина знаходити спільні риси у різних об'єктів, будувати ланцюжок понять за спільною ознакою.

Оскільки у старших дошкільників тільки починається формуватися цілісне уявлення про навколишню дійсність і продовжується воно протягом усього життя, тому для аналізу рівня сформованості цілісної картини світу ми схарактеризували достатній та низький рівні.

Достатній рівень сформованості цілісної картини світу констатувався якщо дитина з інтересом ставилася до вивченого поняття, із захопленням брала активну участь у різноманітних видах діяльності, спрямованих на ознайомлення з поняттям; характеризувала поняття з різних аспектів, знаходила нестандартні підходи до визначення, призначення та використання того чи іншого поняття, у ході бесіди розкривала зміст поняття, зображувала його наочно, використовуючи різні зображувальні засоби.

Для *низького рівня* сформованості цілісної картини світу характерними є такі прояви: дитина не проявляла інтерес до поняття, яке вивчається, була пасивною під час ознайомлення з об'єктом, не брала участь у тих видах діяльності, які допомагали розкрити сутність поняття, у ході бесіди давала прості, нерозгорнуті відповіді, розкривала поняття за допомогою зображувальної діяльності неповно.

Розробка діагностичних методик є необхідною умовою для подальшої роботи з формування цілісної картини світу. Так отримані данні допоможуть вихователю побудувати роботу таким чином, щоб врахувати вже сформований досвід дітей, згрупувати різні види діяльності навколо вивчення ключових тем, що недостатньо засвоєні дітьми.

Для визначення вихідного рівня розвитку сформованості цілісної картини світу у старших дошкільників було використано серію діагностичних методик. Оскільки ознайомлення старших дошкільників з навколишнім світом здійснюється за чотирма сферами життєдіяльності („Люди”, „Природа”, „Культура”, „Я сам”), враховуючи це були розроблені діагностичні завдання для проведення констатувального етапу дослідження.

Розглянемо більш детально діагностику сформованості цілісної картини світу, що передбачала проведення двох методик відповідно до визначених нами критеріїв та показників.

Методика 1. Оцінка рівня розвитку сформованості цілісної картини світу за ціннісно-мотиваційним критерієм

Оцінка за першим показником „наявність інтересу до об’єктів оточуючого”.

Спостереження за дітьми у процесі ознайомлення з новим об’єктом.

Мета: визначити рівень зацікавленості дітей новими об’єктами навколишнього світу.

Методичний коментар. У групі розміщуються предмети (іграшковий автобус, туристичний рюкзак, пульт від телевізору, сімейне фото у рамці, арфа (або інший музичний інструмент), модний одяг). Вихователь спостерігає за тим, у якій мірі діти проявляють інтерес до того чи іншого об’єкта. Високий ступінь зацікавленості об’єктом та його призначенням – 3 бали; інтерес тільки до об’єкта – 1 бали; відсутність зацікавленості – 0 балів. Достатній рівень – 18 – 6 балів; низький – 5 – 0 балів.

Оцінка за другим показником „домінування ціннісних мотивів у процесі пізнання навколишньої дійсності”.

Аналіз сюжетних малюнків.

Мета: виявити наявність чи відсутність ціннісного ставлення дітей до об’єктів оточуючого.

Методичний коментар (до малюнку „Оціни вчинок”). Дітям пропонувалися сюжетні картинки, за якими вони мали оцінити поведінку героя.

За обґрунтування правильної поведінки героя дитина отримувала 3 бали; називала варіант правильної поведінки, та не пояснювала – 2 бали; не називала – 1 бал. Достатній рівень – 9 – 6 балів; низький рівень – 5 – 0 балів.

Методичний коментар (до малюнку „Сучасна мода”). Дітям пропонувалося обрати одяг, який можна одягати до дитячого садка та обґрунтувати відповідь. 4 бали – дитина впевнено обирала одяг і обґрунтовувала свій вибір; 3 бали – вибирала одяг, але не обґрунтовувала вибір; 0 балів – не могла зробити вибір. Кількість балів залежала також від кількості обраних малюнків. Достатній рівень – 4 – 2 балів; низький рівень – 1 – 0 балів.

Бесіда за темою „Телебачення в моєму житті”.

Мета: виявити наявність чи відсутність ціннісного ставлення до телебачення.

Методичний коментар: Дітям пропонувалися питання, які оцінювалися різною кількістю балів. 1. Чим ти займаєшся у вільний час? (дивлюсь телевизор – 3 бали, маюю – 2 бали, нічим – 1 бал); 2. Ти часто дивишся телевизор? (часто – 3 бали, не часто – 1 бал); 3. Що ти найчастіше любиш дивитися по телевизору? (мультфільми – 3 бали, будь-що – 1 бал). Загальна кількість балів визначається сумою за три запитання. Достатній рівень – 9 – 3 балів; низький рівень – 2 – 0 балів.

Загальна кількість балів за другим показником на достатньому рівні складає від 22 до 11 балів, на низькому – від 8 до 0 балів.

Оцінка рівня сформованості цілісної картини світу за **ціннісно-мотиваційним критерієм** визначається сумою балів за двома показниками: достатній рівень – від 17 до 40 балів; низький рівень – 0 – 16 балів.

Методика 2. Оцінка рівня розвитку сформованості цілісної картини світу за когнітивно-мовленнєвим критерієм

Оцінка за першим показником „сформовані знання про основне призначення об’єкту”.

Дидактична гра: „Для чого це?”.

Мета: перевірити знання дітей про застосування об'єктів за призначенням.

Методичний коментар. Дітям для визначення призначення були запропоновані об'єкти: телевизор, шляпа, самокат, квітка, картина, лялька. 3 бали – дитина давала розгорнуту відповідь; 2 бали – відповідь без пояснення; 1 бал – відповідь з підказкою вихователя. Достатній рівень – 18 – 10 балів; низький рівень – 9 – 0 балів.

Оцінка за другим критерієм „сформовані знання про нестандартні способи використання різних об'єктів”.

Бесіда за властивостями предметів.

Мета: виявити вміння дітей знаходити нехарактерні способи застосування предметів.

Методичний коментар. Діти повинні придумати, як можна по-різному використовувати предмети? (Олівець, перо, барабан, коктейльна трубочка, каструля). 3 бали – 3 варіанти використання; 2 бали – 2 варіанти; 1 бал – 1 варіант; 0 балів – відповідь відсутня. Достатній рівень – 15 – 8 балів; низький рівень – 7 – 0 балів.

Оцінка за третім критерієм „вміння об'єднувати різні поняття за певними показниками”.

Дидактична гра „Об'єднайте у групи” (за предметними картками) (невербальний тест).

Мета: визначити вміння дітей групувати об'єкти за спільними рисами.

Методичний коментар. Дітям пропонували згрупувати об'єкти за темами: „Сім'я”, „Відпочинок”, „Музичні інструменти”, „Транспорт”, „Мультиплікаційні персонажі”, „Одяг”. 3 бали – дитина знаходила усі картки (5) до теми; 2 бали – 3 – 4 картки до теми; 1 бал – 1 – 2 картки до теми. Достатній рівень – 18 – 10 балів; низький рівень – 9 – 0 балів.

Дидактична гра „Про що ти подумав?” (вербальний тест).

Мета: визначити вміння будувати ланцюжок понять за спільною ознакою.

Методичний коментар. Дітям пропонувалися картки із зображенням сонця, круга та квітки та ставилося запитання „Які предмети схожі на ці об’єкти?”. 3 бали – дитина називала 4 – 5 асоціацій; 2 бали – 2 – 3 асоціації; 1 бал – 1. Достатній рівень – 9 – 5 балів; низький рівень – 4 – 0 балів.

Загальна кількість балів за третім показником на достатньому рівні складає від 27 до 15 балів, на низькому – від 13 до 0 балів.

Оцінка рівня сформованості цілісної картини світу **за когнітивно-мовленнєвим критерієм** визначається сумою балів за трьома показниками: достатній рівень – від 32 до 60 балів; низький рівень – від 0 – 33 балів.

Сума балів, отриманих за кожний з критеріїв допомагав визначити **загальний рівень сформованості цілісної картини світу дітей. Достатній рівень** констатувався, якщо дитина отримувала від 50 до 100 балів, **низький** – від 0 до 49 балів.

У процесі діагностування дітей ми намагалися виявити наскільки цілісно сформовані у дітей поняття з тих тем, які ми виділили для проведення нашого дослідження і які, на нашу думку, допоможуть сформувати цілісне уявлення у дітей про навколишнє середовище. Серед опрацьованих з дітьми тем визначено такі: „Сім’я”, „Відпочинок”, „Музичні інструменти”, „Транспорт”, „Мультиплікаційні персонажі”, „Одяг”.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальшого їх розвитку. Отже, для формування цілісної картини світу слід враховувати вихідний рівень підготовки дітей, їх сформований досвід, вміння сформовані вміння об’єднувати поняття за певними показниками, будувати ланцюжок понять, визначати різні функції об’єктів.

Результати проведеного констатувального етапу експерименту та подальша робота з формування цілісної картини дітей старшого дошкільного віку будуть представлені у наступних статтях.

Література

1. **Шелестова Л.** Формування цілісної картини світу в старших дошкільнят / Л. Шелестова // Дошкільнє виховання. – 2010. – № 3 – С. 5 – 8.
2. **Куликовская И. Э.** Технологии формирования у дошкольников целостной картины мира : учебное пособие / И. Э. Куликовская, Р. М. Чумичова. – Москва : Педагогическое общество России, 2004. – 186 с.
3. **Дитина** – педагог: сучасний погляд. Психолого-педагогічні та соціальні аспекти сучасної дошкільної та початкової освіти : колективна монографія / авт. кол. : О. П. Амацьєва, Г. В. Беленька, Н. В. Гавриш, В. В. Докучаєва, В. В. Желанова, Н. О. Курило, С. М. Курінна та ін.; за заг. ред. В. В. Докучаєвої; Держ. закл. „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”. — Луганськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2010. – 492 с.
4. **Зенцова О.** Формування картини світу у дітей старшого дошкільного віку в процесі ознайомлення з природою космосу / О. Зенцова // Матеріали науково-практичної конференції, Слов'янськ. – 2010 – С. 129 – 135.
5. **Мишакова Т. В.** Особливості формування цілісного світогляду в молодших школярів / Т. В. Мишакова // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2010. – № 8. – С. 130 –134.

Kuzyo O.G., Sazonova A.V.

Diagnostics of level of formed of integral picture of the world of children of senior preschool age

A problem of forming of integral picture of the world is very important, however until now certain is a question of diagnosticating of level to formed of integral picture of the world for under-fives. This article exposes the diagnostic methods of forming of integral picture of the world of children of senior preschool age.

Keywords: integral picture of the world, criteria, indexes, method of diagnosticating.

Відомості про авторів

Кузьо Олеся Геннадіївна – магістрантка спеціальності „Дошкільне виховання” Інституту педагогіки та психології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка

Сазонова Анастасія Вікторівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти Донецького інституту соціальної освіти.